❖ ۳) مرحوم خویی بیع را در این قسم مطابق با قواعد صحیح می داند اگرچه بعدها در این باره روایت را مطرح می فرماید. ایشان می نویسد:

«القاعدة تقتضی صحة المعاوضة فی جمیع الوجوه المذکورة، لوجهین، الوجه الأول: أن بعض الأعمال کالخیاطة و نحوها و إن صح أن تقع علیه المعاوضة و أن یقابل بالمال إذا لو حظ علی نحو الاستقلال، إلا أنه إذا لوحظ وصفا فی ضمن المعاوضة فإنه لا یقابل بشیء من الثمن، و إن کان بذل المال بملاحظة وجودها. و علیه فحرمة الصفة لا تستلزم حرمة المعاوضة فی الموصوف، و إنما هی کالشروط الفاسدة لا توجب إلا الخیار.

الوجه الثانی: لو سلمنا أن الأوصاف تقابل بجزء من الثمن فان ذلک لا یستلزم بطلان المعاملة، إذ الحرام إنما هی الأفعال الخارجیة من التغنی و القمار و الزنا دون القدرة علیها التی هی خارجة عن اختیار البشر.

علی أنه قد ورد فی الآیات و الأحادیث: أن قدرة الإنسان علی المحرمات قد توجب کونه أعلی منزله من الملائکة، فإن الإنسان یحتوی علی القوة القدسیة التی تبعث إلی الطاعة، و القوة الشهویة التی تبعث إلی المعصیة، فإذا ترک مقتضی الثانیة و انبعث بمقتضی الاولی فقد حصل علی أرقی مراتب العبودیة. و هذا بخلاف الملک.»[1]

توضیح:

۱. معامله جاریه مغنیه صحیح است به دو دلیل:

۲. **دلیل اول:** صفات اگر هم مستقلا مورد معاوضه واقع شوند ولی اگر صفت واقع شدند، ثمن در مقابلشان قرار نمی گیرد و لذا حرمت صفت معامله را باطل نمی کند بلکه نهایةً مثل شروط فاسد باعث خیار می شود.

۳. **دلیل دوم:** اگر هم ثمن در مقابل صفت واقع شود، این باعث بطلان معامله نمی شود چراکه آنچه حرام است تغنّی خارجی است و نه قدرت بر غناء و آنچه صفت است قدرت بر غناء است.

۴. بلکه قدرت بر محرمات چه بسا باعث کرامت برای انسان است.

بر ایشان اشکال شده است:

«فیناقش فی الأوّل بأنّ الوصف إذا أمکن مقابلته بالمال مع لحاظه مستقلا فلا محالة یمکن مقابلته به مع لحاظه وصفا أو شرطا أیضا و لا سیّما إذا کان رکنا فی المعاملة عرفا، نظیر الغناء للجاریة المغنّیة و الهیئات لآلات اللهو و القمار و نحوهما.

و یناقش الثانی: بأنّ الحرام و إن کان نفس الأفعال الخارجیّة لکن إذا کانت مبادیها و القدرة علیها ممّا تحصل بالاکتساب و الممارسة و لم یترتّب علیها إلّا الحرام فالشارع أسقط مالیّتها قهرا، فیکون أخذ الثمن بإزائها أکلا

۱. مصباح الفقاهة (المکاسب)؛ ج۱، ص: ۱۶۷

للمال بالباطل على مذاق المصنّف.» [1]

❖ ۴) روایات داله بر حرمت بیع جاریه مغنیه:

✓ ۱. «محمد بن یعقوب عن مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي الْبِلَادِ قَالَ: أَوْصَى إِسْحَاقُ بْنُ عُمَرَ عِنْدَ وَفَاتِهِ بِجَوَارٍ لَهُ مُغَنِّيَاتٍ أَنْ نَبِيعَهُنَّ وَ نَحْمِلَ ثَمَنَهُنَّ إِلَى أَبِي الْحَسَنِ ع قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَبِعْتُ الْجَوَارِيَ بِثَلَاثِمِائَةِ أَلْفِ دِرْهَمٍ وَ حَمَلْتُ الثَّمَنَ إِلَيْهِ فَقُلْتُ لَهُ إِنَّ مَوْلًى لَكَ يُقَالُ لَهُ- إِسْحَاقُ بْنُ عُمَرَ قَدْ أَوْصَى عِنْدَ مَوْتِهِ بِبَيْعِ جَوَارٍ لَهُ مُغَنِّيَاتٍ وَ حَمْلِ الثَّمَنِ إِلَيْكَ وَ قَدْ بِعْتُهُنَّ وَ هَذَا الثَّمَنُ ثَلَاثُمِائَةِ أَلْفِ دِرْهَمٍ فَقَالَ لَا حَاجَةَ لِي فِيهِ إِنَّ هَذَا سُحْتٌ وَ تَعْلِيمَهُنَّ كُفْرٌ وَ الِاسْتِمَاعَ مِنْهُنَّ نِفَاقٌ وَ ثَمَنَهُنَّ سُحْتٌ.» [2]

ما می گوییم:

۱) درباره سحت سابقا گفتیم که ظاهراً به معنای «کل حرام قبیح الذکر یلزم منه العار»[3] است.

۲) درباره دلالت سحت بر حرمت گفته شده است:

«و لکن یمکن المناقشة بأنّ لفظ السحت أطلق فی أخبارنا علی کسب الحجّام و أجر القارئ و ثمن اللقاح و عوض الهدیة أزید منها و نحو ذلک ممّا فیه عار و خسّة بلا حرمة شرعیّة أیضا. و علی هذا فدلالته علی الحرمة لا تخلو من وهن.

اللّهم إلّا أن یقال: إنّ ظاهره الحرمة فیحمل علیها إلّا فیما ثبت خلافه و یؤیّد ذلک ما یأتی فی خبر الوشاء من أنّ السحت فی النار.» [4]

۳) درباره سند روایت گفته شده است:

«و السند لا بأس به، إذ محمّد بن یحیی هو العطّار الأشعری القمّی من مشایخ الکلینی، ثقة عین کثیر الحدیث له کتب. و محمّد بن إسماعیل مردّد بین ابن بزیع و البرمکیّ، فابن بزیع مولی المنصور، ثقة صحیح کثیر الحدیث له کتب. و البرمکیّ و إن کان مختلفا فیه لکن الأکثر علی توثیقه. و إبراهیم بن أبی البلاد قال النجاشی فی حقّه: کان ثقة قارئا أدیبا. بقی الکلام فی الإرسال الواقع فی السند و لکنّ التعبیر یدلّ علی کون المجهول من أصحاب محمّد بن یحیی و من ثقاته و معتمدیه.» [5]

---

۱. دراسات فی المکاسب المحرمة؛ ج۲، ص: ۲۶۴

۲. الکافی (ط - الإسلامیة)؛ ج۵، ص: ۱۲۰

۳. کتاب العین، خلیل، ج۳ ص ۱۳۲

۴. دراسات فی المکاسب المحرمة؛ ج۲، ص: ۲۶۷

۵. دراسات فی المکاسب المحرمة؛ ج۲، ص: ۲۶۶